

Opolskie Judaica (Historia)

Miasto

Kultura

14.05.2024 g. 12:00

Pierwsi Żydzi pojawili się w opolskim grodzie prawdopodobnie jeszcze przed lokacją miasta w 1217 roku. Na przestrzeni wieków ich los splatał się z życiem Opola i jego mieszkańców. Okresy tolerancji i prosperity gospodarczej były przerywane czasami pogromów i wygnania. Jedno jest pewne, społeczność żydowska bardzo mocno przyczyniła się do rozwoju

naszego miasta.

Początki osadnictwa

Pierwsza, spisana informacja o obecności Żydów w Opolu pochodzi z 1349 roku i dotyczy pogromu, którego ofiarą padli zapewne nieliczni wtedy mieszkańcy miasta wyznania mojżeszowego. W kolejnych latach Żydów w Opolu przybywało, czego dowodem są dokumenty i przywileje wydawane dla nich przez władców opolskich. Ich główne skupisko w średniowiecznym Opolu mieściło się przy dzisiejszej ulicy Świętego Wojciecha, która od XV wieku była nazywana w źródłach „Judengase”. Przy tej ulicy znajdowała się także szkoła żydowska i prawdopodobnie dom modlitewny. W połowie XVI wieku liczbę opolskich Żydów szacowano na 100 osób, co stanowiło tylko około 5% ogółu mieszkańców. Trudnili się oni głównie handlem i rzemiosłem, byli między innymi pierwszymi szklarzami w mieście.

Edykty antyżydowskie

W 1563 roku Cesarz Ferdynand I wydał dokument, w którym zakazywał Żydom osiedlania się w Opolu i okolicach, a tym, którzy posiadali tu już swoje domy nakazywał ich sprzedaż w ciągu 12 miesięcy. W tamtym czasie głównym centrum osadnictwa żydowskiego na Górnym Śląsku stała się Biała Prudnicka, gdzie znajdowała się siedziba gminy. Odsetek mieszkańców wyznania mojżeszowego w samym Opolu spadł do około 1%.

Rozkwit społeczności żydowskiej

Od momentu wydania w 1812 roku edyktu o równouprawnieniu ludności żydowskiej z innymi obywatelami Prus, Żydzi uzyskali prawo do swobodnego osiedlania się, włącznie z prawem do zakupu ziemi i nieruchomości. W tym czasie opolska społeczność żydowska zdecydowała się usamodzielnąć od gminy w Białej Prudnickiej, czego dowodem stała się budowa własnego cmentarza, który powstał w Nowej Wsi Królewskiej. Nie stać jej jednak było na budowę własnej synagogi. Żydzi wynajmowali w celach modlitewnych pomieszczenia w domach prywatnych oraz przez pewien czas w dawnym klasztorze franciszkanów.

Fot. Muzeum Śląska Opolskiego/ koloryzacja: Jacek Kucharczyk
Monumentalna Nowa synagoga spłonęła w czasie Nocy Kryształowej w 1938 roku.

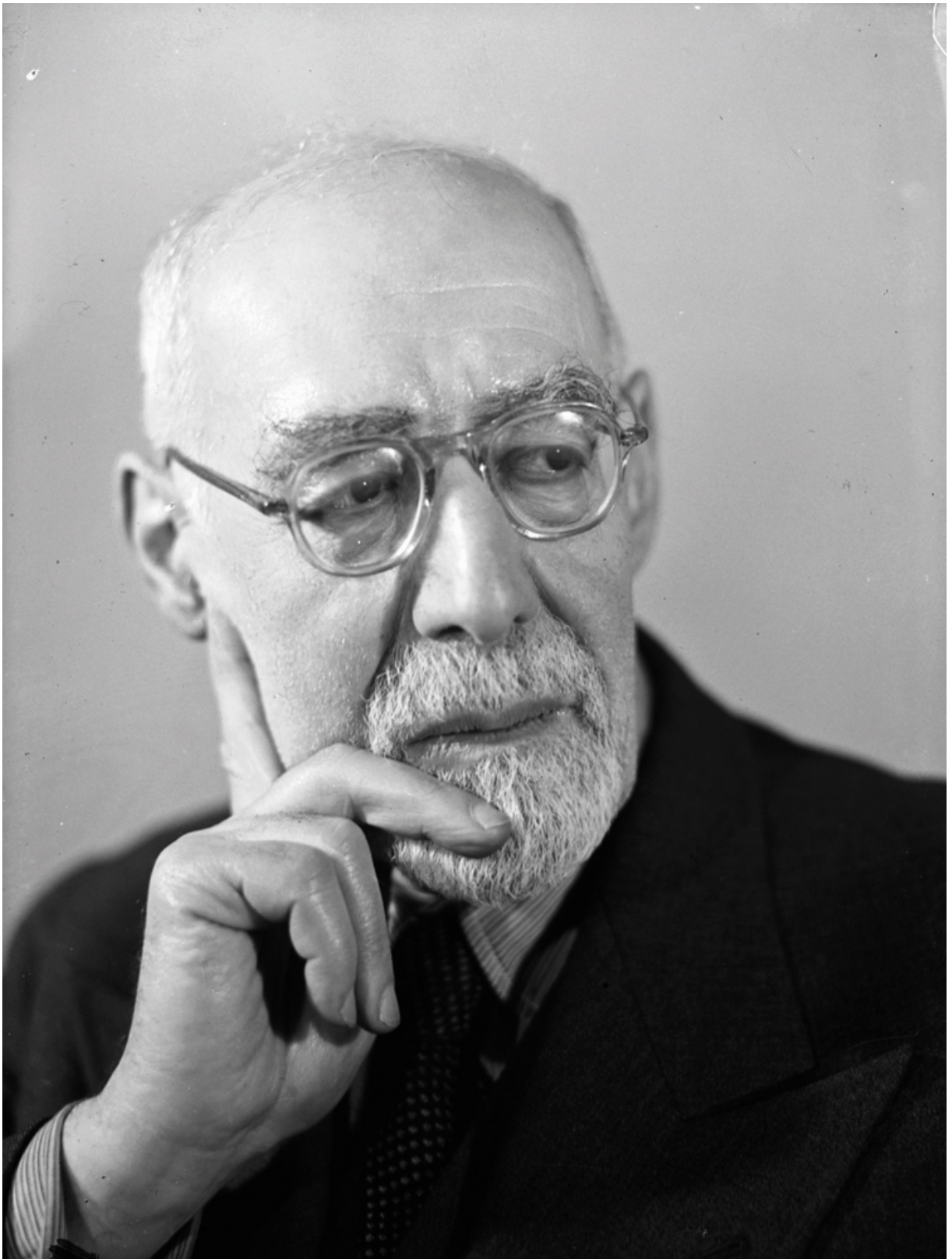
Samodzielna gmina żydowska

Po ustanowieniu Opola stolicą rejencji, liczba Żydów zamieszkujących miasto stale wzrastała i w 1831 roku przekroczyła 300 osób. Społeczność ta doczekała się synagogi przy ulicy Szpitalnej, której poświęcenie nastąpiło w 1841 roku. Środki na jej budowę pochodziły ze zbiorów i darowizn. Budynek ten szczęśliwie przetrwał do

naszych czasów i dziś mieści się w nim opolski oddział TVP. Potencjał ekonomiczny gminy żydowskiej szybko wzrastał. W II połowie XIX wieku wśród 217 najbogatszych opolan było 34 Żydów. Należeli do nich między innymi właściciele browarów i fabryk: Friedländerowie, Pringsheimowie, Münzerowie, Opplerowie. W połowie XIX wieku ogłoszono konkurs na stanowisko rabina w Opolu. Wygrał go Adolf Wiener, który w opolskim gimnazjum uczył hebrajskiego. Jego staraniem rozpoczęła się budowa nowej synagogi, przy obecnej ulicy Piastowskiej, której budowę dokończono w 1897 roku, już po śmierci zasłużonego rabina.

Sławny Leo Baeck

Po Wienerze rabinem opolskiej gminy żydowskiej został Leo Baeck, który stał się wkrótce liderem liberalnego judaizmu, znanym w całym ówczesnym świecie. Rabin przebywał w Opolu do 1907 roku i w tym czasie napisał i opublikował najbardziej znane swoje dzieło „Istotę Judaizmu”. Po wyjeździe z Opolu Baeck został prezesem Związku Niemieckich Żydów i reprezentował społeczność na arenie międzynarodowej. Przeżył wojnę, pomimo osadzenia w obozie w Terezynie. Zmarł w Londynie w 1956 roku.

Rabin Leo Baeck stał się znany w całym żydowskim świecie.
Fot. The Leo Baeck Foundation

Zagłada opolskich Żydów

Dojście Hitlera do władzy zmieniło sytuację Żydów w Opolu, podobnie jak w całych Niemczech. Z powodu represji wielu opolskich Żydów zdecydowało się na wyjazd z Opola, głównie do Jerozolimy. W nocy z 10 na 11 listopada 1938 r. bojówki SS i SA wdarły się do mieszkania rabina Hansa Hirschberga, wyciągając go na ulice w samej koszuli i prowadząc pod synagogę przy obecnej ulicy Piastowskiej. Tam przerażonemu rabinowi wręczono kanister z benzyną i zmuszono go do podpalenia świątyni, która doszczętnie spłonęła. W tym czasie trwała dewastacja mienia żydowskiego w całym mieście. Po „Nocy Kryształowej” deportowano do obozu Buchenwald 700 Żydów. Ostateczna eksterminacja społeczności żydowskiej rozpoczęła się w Opolu w lipcu 1942 roku. Przy ulicy Ozimskiej utworzono obóz przejściowy, skąd wysyłano Żydów do getta w Terezynie, a następnie do obozów koncentracyjnych. Końca wojny doczekało jedynie 17 osób. Opolska gmina żydowska przestała istnieć.

Opracował: **Łukasz Śmierciak**

Na podstawie: „Od opola do Opola. Popularna historia miasta” prof. Anny Pobóg-Lenartowicz

Dane kontaktowe

[Wydział Kultury, Promocji i Komunikacji Społecznej](#)

Tagi

Żydzi w Opolu